

ARISTIDE ȘTEFĂNESCU

CONSIDERAȚII ARHEOLOGICE PRIVIND NECROPOLA SATULUI MĂNEȘTI-BUFTEA [SECOLELE XIV-XV]

Continuînd să-și desfășoare activitatea începută în 1972, Șantierul Arheologic Mănești-Buftea și-a eșalonat activitatea în intervalul 15 iunie—7 iulie 1978, propunîndu-și ca principal obiectiv, verificarea sistemului de idei, bazat pe rezultatele oferite de cel de-al doilea șanț magistral SIV, în legătură cu necropola din secolele XIV—XV.

Săpătura efectuată în 1974, amplasată la mijlocul seriei de morminte din secolele XIV—XV, oferea cu claritate un punct de reper, cel nordic, al amenajării cimitirului, situat la circa 46,5 m față de profilul sudic al magistralei S.II. Cu același prilej puteam aprecia că cimitirul, unul din cele mai mari, ale acestei perioade, poate măsura în jur de 50 m pe axul nord-sud.

Data fiind importanța pe care o reprezintă necropolele în vatra satelor de cîmpie din secolele XIV—XV, fiind sursa cea mai importantă în studiul problemelor demografice și cea mai variată de inventar, locuințele conținînd un sărăcăcios material casnic, într-o primă etapă ne-a stăruit acest obiectiv, considerînd că și condițiile pentru o cercetare exhaustivă sînt pentru moment excelente.

În acest scop, spațiul necropolei a fost împărțit în patru sectoare A.B.C.D., urmînd ca pînă la epuizare, în fiecare din cele patru sectoare să fie trasate casete de lungimi variabile, în funcție de configurația platoului

spre Colentina, măsurînd de fiecare dată 3 m lărgime. Succesiunea casetelor s-a produs la un interval de 30—40 cm, distanță între ele.

În campaniile 1975—1977 s-au săpat în sectorul A situat în nord-estul cimitirului, un număr de 13 casete, cărora în această campanie li s-au mai adăugat încă 2 (A 14 și A 15), astfel încît cercetarea prin săpături în suprafață însumează pe axul nord-sud 49 m, lungimea casetelor pe axul est-vest, variînd între 13,5 m și 17,20 m, acoperînd peste 759 m.p. (759,5 m.p.), cimitirului revenindu-i împreună cu SIV, circa 800 m.p.

Tentativa precizării marginii sudice a necropolei, prin prelungirea secțiunii SIV, în 1977, n-a oferit rezultate concludente. De aceea în 1978, am căutat să rezolvăm prin repere certe și această chestiune, trasînd în sectorul B (situat în partea de sud-est) o casetă, pe aceleași principii ca și în sectorul A săpătura fiind practică cu profilul nordic, exact pe marginea secțiunii SII, într-o zonă în care, cercetarea din 1973 surprindea cîteva morminte.

Din acest punct de vedere caseta B 1, ce măsoară 12,50 m lungime și 3 m lățime, n-a mai oferit spectaculoase rezultate și un impresionant inventar, așa cum au fost descoperite în celelalte casete din sectorul A. Ne-a oferit însă, certitudinea, că înhumările surprinse în capătul estic al S II, (M. 204 și

M. 207), marchează marginea cimitirului în această zonă.

Putem conchide așadar, că în urma campaniei 1978, jumătate din spațiul prezumtiv al necropolei vechi a satului Mănești de pe Colentina a fost dezvelit. Și dacă rezultatele casetelor de margine din sectoarele C și D, situate la vest de S IV, nu ne vor contrazice, necropola măsoară între mormintele extreme dezvelite pînă acum 46,80 m. Campaniile viitoare vor proiecta casete lungi de circa 15 m din cea de-a doua jumătate.

Este cazul să remarcăm faptul că deși în anumite porțiuni, densitatea mormintelor este și mai redusă decît cea generală, existînd chiar largi spații goale (6 m), n-a putut fi identificată o construcție legată de practicile de cult ale locuitorilor, sau de ritul înhumării. Este foarte greu, în această fază a cercetărilor, de sugerat măcar, o imagine a lăcașelor de cult sătești pentru veacurile XIV—XV. Cu siguranță că bisericile de lemn, prezente în număr mare chiar și în secolele următoare în orașe, puteau fi prezente și în așezările sătești. Dar atît timp cît, bordeiul era cea mai răspîndită locuință, nu este exclus, cel puțin pentru satele din Cîmpia Română, să fi fost larg uzitată și biserica-bordei, păstrată pînă în secolul nostru în unele sate ale Doljului.

În cele două casete din sectorul A morminte au fost descoperite numai în A 14; A 15 conținînd urme și amenajări din alte etape, sau de altă natură.

Remarcăm și de această dată unitatea configurației cimitirului și în zonele de margine și în același timp, chiar unitatea elementelor de inventar. Cele 5 morminte descoperite în această campanie, aparțin cum era și firesc, tuturor categoriilor de vîrstă și sex. Nu se remarcă prezența la marginea cimitirului a vreunor elemente de alt neam, sau credință, întărind ideea unității comunității sătești de la Mănești. Orientările, de fiecare dată sînt ușor diferite, reflectînd monumente calendaristice distincte de practicare a gropilor.

Inventarul mormintelor descoperite în campania 1978 (1 verigă și 1 inel cu decor geometric), se adaugă celui anterior, astfel că o succintă statistică scoate în relief procentul ridicat al mormintelor cu inventar: 50%. Celor 121 de morminte dezvelite le corespund:

13 monede

8 verigi din argint

1 verigă torsionată din fier

2 inele cu o protuberanță globulară

23 inele cu chaton discoidal și veriga cu capetele lipite sub placă

3 inele avînd chaton-ul și veriga lucrate dintr-o bucată

1 inel incomplet

3 cercei

numeroase catarames de diverse forme și dimensiuni, nasturi-bumbișori, resturi textile, etc.

Cum precizam și cu alte prilejuri, lotul cel mai numeros și valoros îl constituie inelele cu chaton discoidal și veriga cu capetele lipite pe dedesubt. Preferința mănesteștilor către inelele cu decor geometric este pregnantă. Prin descoperirile din campania trecută, triunghiul, cercul și combinațiile lor se regăsesc pe 6 exemplare, cărora li se mai pot încă adăuga 4 exemplare decorate cu motiv stelar, avînd la bază tot combinații geometrice. Tot la această categorie pot fi menționate un inel decorat cu combinații de linii în cruce și un altul cu crenguțe de brad stilizate geometric.

În ordine motivul zoomorf prezent pe 5 inele cu placa discoidală și unul cu veriga și chaton-ul dintr-o bucată, reprezintă de asemenea o preferință notabilă. S-ar mai putea menționa apoi, floarea de crin, pe patru inele, trifoiul cu patru foi, sau alte combinații florale pe cîte un exemplar.

În umplutura mormintelor, sînt antrenate mici fragmente ceramice din epoca bronzului, din secolele III—IV și bucăți de vălătuci din lut ars, răspîndiți în apropierea unui bordei din secolele VI—VII, cercetat anterior. Terenul în pantă spre est, nu înfăți-

șează în săpătură stratigrafia caracteristică și nici frecvente materiale ceramice medievale. Doar în capătul vestic al secțiunilor se mai surprinde partea inferioară a stratului cenușiu cu slabe urme din secolele III—IV, suprapus de stratul actual de cultură. Și stratul de locuire din epoca bronzului este sporadic pigmentat cu fragmente extrem de mărunte. De altfel platoul, în această zonă se delimitează spre nord printr-o văioagă, ce marchează probabil și marginea așezărilor etapelor anterioare celei medievale, frecvența materialelor fiind în scădere și către marginea spre lac a terasei.

Se reliefează de pe acum, o situație demnă de relevat. Din cadrul locuirii din secolele III—IV, au fost cercetate două locuințe semiîngropate și mai multe gropi pentru păstrarea proviziilor. Forma acestora este în general unitară, cu gura restrinsă, sau cilindrică, lărgindu-se în interior, punctul de maximă extensie fiind către jumătatea gropii, după care ea se restrânge spre fundul drept, sau ușor albiat. Se foloseau în același timp și gropi cu gura largă, ce se retrag spre fund în trepte. Tipică pentru gospodarii de pe Colentina pare să fie groapa având la partea superioară o podină din lemn, ce se sprijinea pe un guler al gropii, într-una din margini. Deasupra acestei podini se așternea pământul ce oferea siguranța și buna păstrare a produselor. Pe o anumită porțiune, groapa nu păstrează acest guler, situația putând sugera locul prin care se aerisea groapa încărcată.

Ceea ce este caracteristic așezării de la Mănești-Buftea, este gruparea acestor amenajări în partea de est a spațiului rezervat locuințelor, în malul înalt de lângă lac, unde pământul galben-lutos, impermeabil, cu numeroase concrețiuni calcaroase, se află la mică adâncime, oferind condiții optime conservării cerealelor.

Capacitatea acestor gropi este de 2—4 căruțe de grâne.

Faptul că în zona de est și sud-est a satului, în afara vetrei locuite s-a descoperit concentrarea a 4 gropi, tinde către concluzia

că în cadrul comunității din secolele III—IV, rezervele de hrană și în special grânele se depozitau în asemenea amenajări grupate, alcătuind sectoare distincte.

Mai remarcăm și faptul că umplutura acestora este extrem de săracă în materiale arheologice. Cît despre urme ale boabelor de grâu, acestea n-au fost surprinse. Și aceasta poate fi o indicație că gropile au fost folosite și întreținute pînă în momentul renunțării la ele, încărcătura lor fiind ordonat evacuată, iar umplerea s-a produs în mod natural, fără alte materiale prăvălite.

Dintre amenajările din marginea cimitirului, ce datează din epoca feudală, reține atenția un cuptor de copt pîine (C 2), de foarte mari dimensiuni. Amenajat pentru a fi folosit din povîrnișul malului ce coboară către oglinda de apă a Colentinei, cuptorul a fost săpat în pămîntul galben-lutos cu concrețiuni calcaroase, fiind apoi muruit cu lut moale la interior, unde, mai pot fi surprinse chiar amprente degetelor celor ce au construit cuptorul.

Avînd o formă alungită, cuptorul măsoară 1,97 m la interior pe axul lung, de la gură pînă în spate și 1,38 m în zona maximei extensii pe axul perpendicular. Prin umplerea cu pămînt pe la partea superioară, cuptorul a păstrat destul de bine calotă pe o înălțime de 0,8 m față de vatră.

Gura se află către est. În partea opusă gurii, cuptorul avea amenajat un orificiu patrulater ce servea la evacuarea fumului, dovedind faptul că partea superioară a calotei era închisă perfect.

Arderea din interior a fost violentă și de lungă durată, provocînd vitrifierea pereților și înroșirea pămîntului pe o grosime de 6 cm. Deasupra vetrei puternic pietrificată se află un strat de 3 cm cenușe și alți 3 cm cărbune de lemn, de la ultima folosire.

În cuptor materialul ceramic este redus. Cîteva mici fragmente de la partea superioară a unor oale de aspect globular cu gura cilindrică, prezentînd caneluri la exterior, databile în alte stațiuni din împrejurimi în

secolele XV—XVI, ar putea marca momentul în care cuptorul scos din funcțiune, s-a umplut cu pământ și materiale ale locuitorilor din jur. Foarte aproape de vatră, s-a descoperit o monedă fragmentară, conservată în condiții precare. Tratată parțial, moneda a fost citită de numismatul Constanța Stirbu, fiind atribuită bănăriilor moldovenești din prima jumătate a secolului al XV-lea (Alexandru cel Bun?). Ea datează astfel funcționarea cuptorului în veacul al XV-lea și cel mai târziu pînă la prima parte a secolului al XVI-lea.

Cuptorul, a cărui folosință în alte scopuri decît coacerea pîinii este exclusă, impresionează prin dimensiunile lui. Este adevărat că în momentul de față dispunem de puține date privind așezarea propriu-zisă din secolele XIV—XV, dar chiar și pentru secolele XVI—XVIII, informația noastră este parțială. De fiecare dată însă, aici ca și în alte stațiuni, remarcăm pentru secolele XIV—XVI, lipsa ori slaba frecvență a cuptoarelor menajere.

În aceste condiții considerăm că un asemenea cuptor depășea cerințele unei singure gospodării. Nu întîmplător aceasta este și perioada de avînt economic a satului, ce trebuie legată de îndeletnicirile agricole. În același timp se petrece aservirea satului și intrarea lui în posesia familiei Drăculeștilor. Letopisețul cantacuzinesc, menționează chiar nașterea lui Mihnea vodă cel Rău (1508—1509), fiul lui Vlad Țepeș, la Mănești, în casa armașului Dracea. Socotim astfel că în cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea satul Mănești era o importantă unitate economică și socială. De bunăseamă în raza satului a existat și o gospodărie înstărită, concentrînd mai multă lume, prin care

va fi trecut destul de des însuși Vlad Țepeș și oamenii lui. Este de crezut că necesitățile de pîine erau destul de mari, cuptoarele de genul celui descoperit în campania 1978, fiind folosite atît de reședința nobiliară, cît și de săteni.

Din săpătura executată pînă acum și mai ales după cercetările făcute pe teren, după arătură, elementele cele mai vechi ale locuirii medievale sînt mai slabe la sud de cimitir. În porțiunea dintre cele două necropole, la nord de cimitirul ce ne-a stăruit în preocupări, urmele locuirii din secolele XIV—XV, par mai conturate. În această zonă a fost cercetată o afumătoare de poame din veacurile XIV—XV, iar acum semnalăm amenajarea unui mare cuptor. Fragmente de oale avînd partea superioară cu baza triunghiulară în secțiune, au fost deseori semnalate aici.

Sub rezerva rezultatelor viitoare, avansăm ipoteza surprinderii esenței unui fenomen semnalat de cercetarea arheologică și în alte stațiuni, acela al alunecării, mutării centrului de greutate al satelor într-o direcție sau alta. În acest sens însăși prezența celei mai noi monede (1440—1444), în cimitirul vechi, la un mormînt situat exact în marginea sudică și lipsa unor astfel de piese pe măsură ce am avansat spre nord, în care porțiune inelul și veriga au fost preponderente, poate fi un argument.

Cu toate particularitățile, cercetarea de la Mănești-Buftea, prin condițiile de care dispune, tinde să dezvăluie evoluția unui sat din centrul cîmpiei, în momentul revirimentului demografic al zonei, al nașterii orașelor și al mutării centrului atenției sociale și politice din orașele subcarpatice către cele de cîmpie.